

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1985

BRNO 1987

Literatur:

Boling, P. im Druck: K otázce vlivu staveb biskupa Bruna na vývoj moravských hradů, AH 11/1986.
Hason, Z. 1979: Archeologické nálezy z hradu Blanskeho /okres Blansko/, VVM XXXI - 2, 177-181.

ZANIKLÁ STŘEDOVĚKÁ VES NĚMČICE, k.ú. Lipůvka, /okr. Blansko/

Jiří Doležel, Blansko, Edmund Knesl, Brno

Již v srpnu 1980, po podrobném studiu archívních pramenů, lokalizoval E. Knesl ve spolupráci s p. Arnoštem Oděhnalem z Lipůvky relikty ZSV NĚMČICE, umístěvané dosud přibližně do stejnojmenné lesní trati SV Lipůvky /Oharek 1923, 302; Nekuda 1961, 65/, případně do okolí Šebrova /Hosák - Šrámek 1980, 128/ a Blanska /Hosák 1933, 15/. Dne 15. srpna 1981 referent lokalizaci povrchovým průzkumem potvrdil a povrchové sběry zde v létě 1981 uskutečnil také V. Ružička z Lipůvky. Zaniklá ves se stala modelovou lokalitou pro průzkum dalších ZSV hořického lesního masívu /Doležel 1985, v tisku a, b/.

Areál ZSV NĚMČICE se nalézá v lesní trati U boudy ve středu SV části katastru obce Lipůvka, 2 450 m SV jejího středu, v porostu č. 147 B poleší Dolní Lhota 1981, před reorganizací č. 209 a4, 8 poleší Lipůvka 1971. Na ZM ČSSR 1979 1:10 000, č. 24-32-04 jej vymezují tyto body: střed 144 mm od S, 146 mm od V okraj. s.č. Vlastní lesní trať NĚMČICE je dnes posunuta 800 m k V. Rozsáhlá luční enkláva, zachycující V okraj ZSV byla zalesněna v průběhu 19. století.

Ves byla založena na 3 okrajích pramenné pánve potoka, odvodňujícího Z část k SZ a JV otevřeného sedla mezi zvýšenými hřbety. Mírně k JZ orient. plateau 460 - 473 m. n.m. je tvořeno diabasy Brněnského masívu. Vlhké, mírně až střední a slabě oglejené podzoly a hnědozemě na sprašové hlíně, původním porostem dubohabrové háje /Typologická přehledová mapa poleší Lipůvka 1961; Mikýška a kol. 1970/. Na terase nad potokem se ve směru Z - V kumulují v celkové délce cca 100 m relikty 3 až 5 usedlostí: 6 konvex. kupovitých útvarů oddělených prohlubněmi, dvakrát s povrchovými kamennými destrukcemi. Další tři usedlosti 70, resp. 30 m dále k SV postrádají oproti J řadě pravidelné uspořádání /opět kupovité útvary provázené rozsáhlými mělkými prohlubněmi/. Celkový půdorys vsi nelze tak zatím zařadit do některého z obvyklých normativních typu. JZ okraj vesnice zaujal těsně u potoka situovaný panský "podnikatelský" dvůr /Chotěbor - Smetánka 1985/, nejasného vnitřního členění, hrazený mohutnou kamennou zdí /délky zjištěných stran cca 28, 25 a 15 m, půdorysně čtyř- až pětiúhelník/. Keramiku sebranou v korytě potoka pode dvorem a v J řadě usedlostí lze datovat od pol. 13. do průběhu 15. stol. /kolem 30 ks - hrnce a zásobnice/.

NĚMČICE od r. 1349, kdy jsou poprvé uváděny /ZdB I, 112/, se připomínaly vždy jako součást vladyckého statku svinošického /ZdB IV, 197; VI, 104; VII, 818, 819/. Menší majetky zde drželi další příslušníci nižší šlechty blízkého okolí /ZdB VI, 783/. Krátce po r. 1406, kdy jsou naposled jmenovány jako osedlé /ZdB VIII, 474/, byly NĚMČICE od Svinošic odtrženy, r. 1428 jsou k nim vráceny již pusté /listina v Archivu města Brna, č. 289, Nový hrad, 28. leden 1428/. K r. 1437 /ZdB XII, 318, 321/ se o nich jako pustých výslovně nehovoří, od r. 1499 se uvádějí jako pusté již stabilně /ZdB II, 98, č. 106 ze dne 6. února 1499; pusté snad již 1489? - viz Dřímál 1956, 112/.

Literatura:

Doležel, J. 1985: Nálezy z vrcholného a pozdního středověku severozápadní Moravy v letech 1979 - 1983 /okr. Blansko, Brno-venkov a Vyškov/, PV 1983, 82-84.

- 1987: Zaniklá středověká ves Jedle /okr. Blansko/, PV 1984, v tisku.

Dřímál, J. 1956: Archiv města Brna. Průvodce po fondech a sbírkách. Praha.

Hosák, L. 1933: Dějiny Boskovska 2. Od počátku hnutí husitského do bitvy na Bílé hoře.

Vlastivěda Boskovska VIII. Boskovice.

Hosák, L. - Šrámek, R. 1980: Místní jména na Moravě a ve Slezsku II, M - Ž. Praha.

Chotěbor, P. - Smetánka, Z. 1985: Panské dvory na české středověké vesnici, AH 10, 47-56.

Mikýška, R. a kol. 1970: Geobotanická mapa ČSSR. Praha

Nekuda, V. 1961: Zaniklé osady na Moravě v období feudalismu. Brno.

Oharek, V. 1923: Tišnovský okres. Vlastivěda Moravská II. Brno.

Mittelalterliche Dorfwüstung NĚMČICE, Kat. Geb. Lipůvka, /Bez. Blansko/. Im August 1980 lokalisiert in der Waldflur 2,5 Kilometer NO von Lipůvka, Relikte der mittelalterlichen Dorfwüstung NĚMČICE, die in den schriftlichen Quellen zwischen den Jahren 1349-1406 als Eigentum der umliegenden Wladika Geschlechter angeführt wird. Zum Jahre 1428 als öde genannt, im Jahre 1437 wird über das Dorf als ödes ausdrücklich nicht gesprochen, seit dem Jahre 1499 als ödes bereits stabil erinnert.

Das Dorf nahm die N-Seite eines Quellenbeckens ein, auf dessen Randkante sich in einer ca. 100 m langen kompakten Reihe 3 - 5 Anwesen kumulieren. Weitere drei 30, resp. 70 m NO, am Übergang des Bachtals zu einem flachen Plateau situiert. Am SW-Dorfrandein Herrenhof festgestellt, der von einer mächtigen Steinmauer umfriedet war. Die durch Lesefunde gewonnene Keramik kann von der Mitte des 13. bis in den Verlauf des 15. Jahrhunderts datiert werden. In den Jahren 1982 - 1984 hat man dann in dieser

ZANIKLÁ STŘEDOVĚKÁ OSADA V KATASTRU OBCE DOBROMILICE /okr. Prostějov/

Alena Prudká, Muzeum Prostějovska

V dubnu 1985 při prohlídkách terénu jsme s prof. Janem Šrotem zjistili severovýchodně Dobromilic proti poloze Klamův Dvůr /na protější straně silnice z Výšovic do Dobromilic/ koncentraci střepového materiálu soustředěného na protáhlé ploše v délce cca 300 m /svah velmi mírné terénní vlny otočené k jihozápadu/. Střepový materiál je jednotný /14. - 15. stol./. Pátrání v archívních pramenech po ZSO, kterou by bylo možno s nálezem spojit, bylo prozatím negativní.

Mittelalterliche Dorfwüstung im Kataster der Gemeinde Dobromilice /Bez. Prostějov/. Im April 1985 haben wir mit Prof. Jan Šrot nordöstlich von Dobromilice gegenüber der Flur Klamův Dvůr eine Konzentration von Scherben festgestellt /14. - 15. Jahrhundert/, die sich auf einer ausgedehnten Fläche in einer Länge von ca. 300 m befand. In den Archivquellen hat man vorläufig keine mittelalterliche Dorfwüstung festgestellt, mit der man den Fund verbinden könnte.

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V HRADCI NAD MORAVICÍ /okr. Opava/

Vratislav Janák, AŮ ČSAV Brno

V srpnu a září provedla opavská expozitura zjišťovací výzkum ve výkopu pro novou kanalizaci, který v délce cca 350 m procházel východní částí areálu státního zámku Hradec a náměstím ČSLA před zámkem. Při sledování výkopu /jeho šířka i hloubka se většinou pohybovala v rozmezí 2 - 3 m/ bylo dobře patrné, jak rozsáhlé terénní úpravy v 18. a 19. stol. výrazně proměnily přirozený reliéf severní části hradecké ostrožny a zřejmě i větším dletem odstranily původní vrstvy pravěkého a středověkého osídlení, z nichž se podařilo zjistit pouze nepatrné zbytky na některých místech.

Výkop však zachytil 4 fortifikační příkopy, zapuštěné do skalního podloží. V prvním z nich - před budovou dnešního lesního závodu - trasa kanalizace začíná, takže nemohl být dokumentován úplně. Je však velmi rozměrný - nahoře širší než 13 m, hlubší než 3,5 m; jeho zbytky jsou v terénu ještě patrné mezi farním kostelem a prodejnou Jednoty. Další příkopy se nacházejí v prostoru mezi branou zámeckého parku a průčelím budovy dnešního "Bílého zámku", která je výsledkem četných přestaveb jádra středověkého hradu - druhý 30 m, třetí 50 m a čtvrtý asi 57 m směrem od brány k zámku. Z druhého příkopu jsme zachytili jen nepatrnou část a tvar ani rozměry nebylo možno zjistit. Třetí příkop - velmi pravděpodobně totožný s příkopem, zachyceným na jiném místě parku při sondážích B. Novotného v r. 1956¹ - je nahoře 4 m široký a stěny se do skály zahlubují mísovité, v 70 cm hloubky se zužuje na cca 280 cm a stěny pokračují dolů kolmo; jeho hloubka je větší než 180 cm. Právě v místě průběhu kanalizační trasy je přerušena a podloží vystupuje do výše, obvyklé v okolí. Čtvrtý příkop je rovněž asi 4 m široký, poměrně mělký /60 - 70 cm ve skále/ a má jednoduchý profil širokého "V"; 2 m za jeho jižní hranou je do skály vtesán palisádový /?/ žlábek s kolmými stěnami a zaobleným dnem, 50 cm hluboký a 50 cm široký.

První tři příkopy, zmínované - samozřejmě bez přesnější lokalizace - i v písemných pramenech, byly bezpochyby součástí středověkého opevnění /jejich starší původ nelze ovšem vyloučit/ a byly spolu s ním likvidovány koncem 18. stol. Čtvrtý příkop souvisel spíše s opevněním hradiska z konce doby bronzové /zbytek sídlištní vrstvy slezské kultury byl zachycen při severovýchodním nároží zámku/ než se středověkou fortifikací. Tomu nasvědčuje i jeho výplň, která - i když se ji nepodařilo datovat - má zcela jiný charakter než záspy ostatních příkopů, odpovídající okolním novověkým navážkám.

Důležité zjištění jsme učinili při jihovýchodním nároží zámku, v místech, kde podle údajů písemných pramenů ze 16. stol. měla stát hlavní věž hradu. Výkop zde narušil složitou soustavu mocných /až 160 cm/ zdí, která je zjevně výsledkem několika středověkých, příp. novověkých přestaveb a velmi pravděpodobně se pod úroveň dnešního terénu připojuje k stávající jižní stěně "Bílého zámku". Část těchto zdí - z lomoitého kamene, kladeného na žlutou písčitou maltu - vymezuje podkovovitý či půlkruhovitý prostor, do značné výše vyplněný navážkou, kterou nejmladší keramika datuje k polovině 13. stol. Při výběrání navážky byla mj. získána esovitá záušnice mladého rázu /bronz, Ø cca 4 cm/ a železná šipka s křídélky a protáhlou tulejí. Podle datace navážky by tedy část zachycených zdí mohla souviset ještě s původní stavbou kamenného královského hradu, ale prozatím je situace v těchto místech velmi nejasná; bližší poznatky může přinést pouze rozsáhlejší plošný odkryv.

Poznámka:

1 O výsledcích výzkumu v r. 1956 srv. sumárně B. Novotný, Archeologický výzkum Hradce u Opavy, Slezský sborník 57, 1959, 447 - 463; celkový přehled historie a stavebního vývoje u A. Turka, Dějiny zámku Hradce, Ostrava 1971.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1985

- Vydává : Archeologický ústav v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková, Dr. J. Unger
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : A. Krechlerová
Na titulním listě : bronzová spona z Kostic
Tisk : Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Gottwaldov,
provoz 34 - Kyjov
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis : 450 kusů - neprodejné